

نقش خانواده در پرورش ارزش‌های اخلاقی

لیلا محمدی^۱، لیلا نعمتی^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه الزهراء(س) زنجان، زنجان، ایران

^۲ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه الزهراء(س) زنجان، زنجان، ایران

چکیده

آدمی از همان ابتدای زندگی خویش، به‌طور فطری به ارزش‌های اخلاقی گرایش داشته است. شخصیت او نیز با همین فضایل اخلاقی سنجیده می‌شود. اخلاق چیزی نیست که به‌یک‌باره در انسان ایجاد شود؛ باید از همان دوران کودکی تمرین شود. خانواده مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نهاد در جامعه است که نقش مهمی در تربیت افراد جامعه و شکل‌گیری اخلاق در آن‌ها دارد. افراد خانواده باید از هر لحاظ به رشد رسند؛ چه از لحاظ جسمی و چه از لحاظ روحی و روانی. انسان در هر زمان برای آرامش روحی و روانی خود محتاج و نیازمند اخلاق است. اولین و بهترین کانونی که می‌تواند ارزش‌های اخلاقی را در افراد نهادینه کند خانواده است. به همین دلیل دین مبین اسلام اهمیت زیادی به خانواده قائل شده و توصیه‌های فراوانی برای کار آمدن کردن آن کرده است. والدین علاوه بر این‌که باید خود دارای ارزش‌های اخلاقی باشند، باید این ارزش‌ها را به اعضای خانواده انتقال داده و در آن‌ها پرورش دهند. هدف از این مطالعه بررسی نقش خانواده در پرورش ارزش‌های اخلاقی در فرزندان است. در راستای این هدف به روش مروری و تحلیلی و بررسی منابع و کتب مربوطه به بررسی اجمالی نقش خانواده پرداخته‌ایم با این امید که راهگشای پرورش فرزندان ارزش‌مدار باشد.

واژه‌های کلیدی: پرورش، ارزش اخلاقی، خانواده

۱- مقدمه

خانواده واژه‌ای مقدس، پربار و ستودنی است. نهاد اجتماعی، اولین کلاس درس «انسان‌سازی» برای فرزندان، بهترین پایگاه و مناسب‌ترین زمینه‌ی آماده برای رشد اخلاقی و معنوی، شکوفایی استعدادها و تأمین امنیت در جامعه‌ای است، که فرد در آن زندگی می‌کند. اداره‌ی صحیح زندگی مشترک و تدبیر نیکوی امور خانواده، همچون دیگر امور؛ نیازمند دانش کافی، دل آگاهی و بصیرت است. معجون‌ی است از تعهد، علم، هنر و عشق. هزاره سوم را در حالی سپری می‌کنیم که نهاد مقدس خانواده با چالش‌های اساسی و جدی روبه‌رو شده است. چالشی که فشار، استرس و رنج‌های روحی، اجتماعی و معنوی زیادی را به خانواده‌ها تحمیل نموده است. به‌علاوه، به خاطر افزایش انتظارات و سطح توقع از زندگی و نیازهای روزافزون خانواده‌ها؛ فرصت تعالی بخشی، توانمندی سازی و تحکیم نهاد خانواده نیز کاهش یافته است. (مدیریت کانون‌های فرهنگی ورزشی، ۱۳۸۶)

خانواده مهم‌ترین و حساس‌ترین نهاد اجتماعی است که سلامت آن تضمین‌کننده‌ی سلامت جامعه است و کوچک‌ترین سهل‌انگاری در آن سبب بروز مشکلات زیادی در همه ابعاد جامعه خواهد داشت. در جامعه امروز که بی‌اخلاقی و ناهنجاری‌ها افراد را تهدید می‌کنند، باید توجه بیشتری به ارزش‌های اخلاقی در خانواده کرده تا آن‌ها را از این آسیب‌ها مصون بمانند. چراکه زندگی انسان بر دایره اخلاق می‌چرخد.

جامعه ما جامعه اسلامی است، اگر می‌خواهیم جامعه‌مان یک جامعه ایده آل اسلامی باشد باید فضائل اخلاقی و تقوا را در همه‌ی عرصه‌ها به‌ویژه خانواده نفوذ دهیم؛ چراکه این خانواده‌ها هستند که جامعه را تشکیل می‌دهند در این راستا به بررسی نقش این نهاد بنیادین در پرورش ارزش‌های اخلاقی می‌پردازیم.

۲- تعاریف و مفاهیم:

۱-۲- ارزش اخلاقی

اندیشمندان در حوزه‌های مختلف، تعاریف متعددی را از اخلاق ارائه داده‌اند و اصولاً اخلاق از جهان‌بینی‌های هر مکتبی سرچشمه می‌گیرد.

" اخلاق " جمع " خلق " و به معنای نیرو و سرشت باطنی انسان است که تنها با دیده‌ی بصیرت و غیر ظاهر قابل درک است. " خُلق " را صفت انسانی راسخ می‌گویند که انسان، افعال متناسب با آن صفت را بی‌درنگ انجام می‌دهد. (دیلمی و همکاران، ۱۳۸۵) که در زبان فارسی، آن را خوی می‌گویند. (رضوان فر، ۱۳۸۷)

ارزش اخلاقی نیز همچون لفظ عام ارزش و اخلاق کاربردهای گوناگونی دارد. گاه در معنایی عام بر امور مثبت و منفی اخلاقی دلالت می‌کند و گاه در معنایی خاص تنها به امور مثبت اخلاقی اطلاق می‌شود، در نتیجه امور منفی اخلاقی را ضد ارزش می‌خوانند.

وقتی عملی را اخلاقی می‌خوانیم در اکثر مواقع مقصودمان این است که آن عمل از دیدگاه اخلاق دارای ارزش مثبت است. برای مثال وفای به عهد را عملی اخلاقی می‌خوانیم و منظور ما این است که وفای به عهد دارای ارزش مثبت اخلاقی است. (فتحعلی خانی، ۱۳۷۷)

۲-۲- خانواده

کلمه‌ی "familia" در روم باستان به معنای خانه، اموال و میراث ماترک بوده است. در دایرةالمعارف بریتانیکا نیز توأم با عنوان "family" (خانواده) اصطلاحات متعددی آمده است برای نمونه: "family planning" (برنامه‌ی تنظیم خانواده) آمده است. اگرچه در قدیم خانواده شامل پدربزرگ‌ها، مادربزرگ‌ها، اعمام و خالات بود ولی در این زمان خانواده از والدین و فرزندان تشکیل می‌شود. خانواده یک واحد اجتماعی و بلکه اصلی‌ترین نهاد اجتماعی است که با یک‌رشته وظایف تکاملی روبه‌رو است. (اسعدی، ۱۳۸۵)

صاحب‌نظران از رویکردهای مختلف به تعریف آن پرداخته‌اند. به‌عنوان نمونه:

بر گس و لاک در اثرشان «خانواده» در سال ۱۹۵۳، در تعریف خانواده چنین می‌نویسند: «خانواده گروهی است متشکل از افرادی که از طریق پیوند زناشویی، هم‌خونی یا پذیرش با یکدیگر به‌عنوان شوهر، زن، مادر، پدر، خواهر، برادر و فرزند، در ارتباط متقابل اند و فرهنگ مشترکی پدید آورده و در واحد خاصی زندگی می‌کنند.»

۳- ضرورت و اهمیت اخلاق در خانواده

این واقعیتی انکارناپذیر است که امروزه جهان به‌طور کلی در معرض تزلزل اخلاقی شدیدی است و به آشوب سختی گرفتار شده است و انسان پس از آنکه خویشتن را از خدا و رهنمودهای او بی‌نیاز دانست، بالطبع توانایی پی‌ریزی یک زندگی سالم و مطلوب را از دست داد.

هر جامعه‌ای برای برقراری نظم و ثبات نیاز به برخی ضوابط و قوانین اخلاقی دارد. قرآن کریم نیز در این خصوص اساسنامه‌ی اخلاقی برای هر فرد مسلمان مقرر کرده است. از بین سوره‌های بزرگ قرآن کریم که راه و رسم انسانیت، مرام ادب و الفبای اخلاق را در لابه‌لای محتوای خود دارد سوره‌ی «حجرات» است. خداوند در این سوره‌ی مبارک می‌فرماید: شیوه‌ی زندگی شما با سایر انسان‌ها فرق دارد، یعنی مسلمانان باید در جامعه‌ی بشری اسوه و نمونه‌ی اخلاق الهی و قرآنی باشند. از این‌رو می‌توانیم این سوره‌ی مبارک را «سوره‌ی اخلاق» بنامیم. پیامبر اکرم (ص) از همان ابتدا دعوت دینی، نخستین هدف و غایت بعثت خویش را چنین معرفی نمودند: «إنما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق» «بدان جهت خداوند مرا به رسالت برگزیده است که مکارم اخلاق را تکامل بخشم و انسان را با اخلاق حسنه بیاریم.» امام علی (ع) می‌فرماید: «هیچ زندگی و عیشی گوارتر از حسن اخلاق نیست.» (عزیزی، ۱۳۸۱)

بنیاد مقدس خانواده بر عشق و محبت و روابط عاطفی و صمیمانه، پی‌ریزی شده است و بهترین راه تحکیم اساس خانواده و صیانت آن، رعایت اخلاق انسانی از سوی زن و شوهر است و خانواده‌ی نمونه و شایسته در اسلام، خانواده‌ای است که دستورهای دین و عقل را در همه‌ی زمینه‌ها، از جمله مسائل اخلاقی، اجرا کند. رسول گرامی (ص) می‌فرماید: " خیرکم خیرکم لاهله ای و انا خیرکم لاهلی " بهترین شما، بهترینتان نسبت به خانواده‌ی خویش است و من نسبت به خانواده‌ی خویش بهترینم. (الهامی نیا، ۱۳۹۱) مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ «خانواده» واحد بنیادین جامعه، و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است. بنابراین، باید همه‌ی قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوطه؛ در جهت آسان کردن تشکیل خانواده و پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه‌ی حقوق و اخلاق اسلامی باشد. (مدیریت کانون‌های فرهنگی ورزشی، ۱۳۸۶) شاید روزی بود که رابطه‌ی اخلاق و زندگی اجتماعی آن‌قدر روشن نبود، ولی امروز تأثیر اصول اخلاقی در سازمان زندگی ملت‌ها آن‌چنان آشکار است که جای هیچ‌گونه شک و تردیدی را باقی نمی‌گذارد. (موسوی لاری، ۱۳۶۲)

۴- خانواده و هویت‌یابی

اولین عامل و مهم‌ترین جایگاه «جامعه‌پذیری» افراد خانواده است؛ و اجتماعی شدن افراد، از خانواده شروع می‌شود، کودک در خانواده رشد می‌کند؛ رفتارهای اجتماعی، هنجارها و ارزش‌ها را می‌آموزد؛ بنابراین، شکل‌گیری «هویت انسانی» هر فرد، در خانواده آغاز می‌گردد و به‌تدریج که کودک رشد می‌کند «هویت» نیز رشد می‌یابد. اولین گام «هویت‌یابی» از تجربیات اجتماعی آغاز می‌گردد که در سال‌های اولیه در محیط خانه کسب می‌شود. میزان و کیفیت ارتباط کودک با اعضای خانواده، چگونگی و میزان نقش آن‌ها را در شکل‌دهی هویت اولیه‌ی او تعیین می‌کند. خانواده اولین جایی است که هویت فرد در آن شکل می‌گیرد، احساس هویت دو رکن دارد، یکی «حسّ تعلق» و دیگری «حسّ استقلال» از راه مشارکت فرد در امور مختلف خانوادگی و همچنین، از راه مشارکت در گروه‌ها برون‌خانگی حاصل می‌شود. (مدیریت کانون‌های فرهنگی ورزشی، ۱۳۸۶) چنان‌که اخلاق برای فرد ضروری است برای خانواده و جامعه نیز لازم است و عنصر تضمین‌کننده در روح و روان و پوسته و هسته و ظاهر و باطن خانواده و جامعه به شمار می‌رود. خانواده و جامعه‌ی اخلاقی، یک خانواده و جامعه‌ی اخلاق‌گرا است نه اخلاق‌گریز و اخلاق‌ستیز. از جمله پای بندی به اخلاقیات حسنه است که به خانواده، تشخص می‌دهد. خانواده اخلاقی،

خانواده‌ای است که غرایزشان در آن بر اساس یک سری آموزه‌های راست و درست کنترل شوند. خانواده‌ای که تنها به غرایز مادی توجه کند، خانواده‌ی اخلاقی نیست. اگر جان و روان انسان، به‌عنوان مرکز فرماندهی اخلاقی، مهار نشود، به آسیب بی‌اخلاقی و بداخلاقی دچار می‌شود و با ناآرامی در بحران هویت تباه خواهد شد و در بی‌قراری خود، قرار و آرامش افراد و خانواده و جامعه را نیز بر هم خواهد زد. نیاز به اخلاق، بشر را به‌سوی رشد و کمال زندگی (در امور مادی و معنوی) هدایت می‌دهد. همچنین نیاز به اخلاق، مانند نیاز به عدالت و عبادت، در همه‌ی زمان‌ها، وضع ثابتی دارد. (فلاح، ۱۳۸۸)

۵- اساس روابط در خانواده

قائمی (۱۳۷۰)، روابط زوجین در طول حیات خانوادگی و مادام‌العمر را بر اساس ضوابط و شرایطی می‌داند که برخی از آن‌ها بدین قرارند:

- احترام
- محبت و مودت
- بیان خوش
- همدردی و تفاهم

۶- نقش خانواده در تربیت فرزندان

پدر و مادر باید متدین و عامل به دستورات دینی باشند، زیرا کودکان بسیار اثرپذیرند و به‌طور معمول، در تمامی اعمال خویش من جمله: سخن گفتن، آداب معاشرت، امانت‌داری یا خیانت، راست‌گویی یا دروغ‌گویی و آداب و سنن دینی و... از آن‌ها الگو می‌گیرد؛ بنابراین تربیت از جمله عوامل مؤثر در مسائل اخلاقی است که باید به آن توجه نمود.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار در اخلاق فرزندان، وراثت است که تأثیر بسزایی در شکل‌گیری شخصیت، رفتار و اخلاق آن‌ها دارد. وراثت از نظر اسلام، قانونی پذیرفته‌شده است. قرآن کریم در داستان حضرت نوح (ع) درخواست آن حضرت از پروردگارش را این‌گونه مطرح می‌کند: «پروردگارا، هیچ‌یک از کافران را بر روی زمین باقی نگذار، چراکه اگر آن‌ها را باقی گذاری، بندگانت را گمراه می‌کنند و جز نسلی فاجر و کافر به وجود نمی‌آورند.» (نوح/۲۷، ۲۶)

این آیه گویای این است که، فرزندان ویژگی‌های معنوی و حالات روحی را همانند ویژگی‌های جسمی از والدین خود به ارث می‌برند.

وراثت به سه قسم تقسیم می‌شود:

الف) وراثت اخلاقی: ویژگی‌های اخلاقی از طریق وراثت به فرزندان منتقل می‌شوند و زمینه‌هایی را در آن‌ها فراهم می‌سازد. نقش وراثت در اخلاق، در حکمت‌های علوی این‌گونه بیان شده است که وقتی اصل و ریشه‌ی انسان شریف باشد، نهان و آشکارش خوب و شریف می‌شود.

ب) عقلانی: در این وراثت، خصوصیتی از قبیل هوش، ذکاوت و مانند آن از نسل پیشین به نسل بعد انتقال می‌یابد.

ج) جسمانی: در این وراثت ویژگی‌های مربوط به جسم از نسل پیشین به نسل‌های بعدی انتقال می‌یابد.

۷- خانواده و روش‌های تربیتی

یکی از وظایف والدین، تربیت فرزندان است. نقش «تربیتی» والدین، مجموعه‌ای از باورها و رفتارهای تربیتی است که بر اساس آن، حدودمرزهای آزادی، میزان کنترل هر یک از اعضا، مرجع قدرت خانواده، مرجع تصمیم‌گیری در خانواده و میزان انتظار افراد از همدیگر، تعیین می‌شود. تربیت سالم فرزندان به عوامل گوناگونی بستگی دارد، سلامت روانی و جسمی خانواده، یکی از این عوامل است. والدین نوجوانانی که آزادی عمل بیشتری به فرزند می‌دهند، یا برای عقاید وی اهمیت بیشتری قائل‌اند و با دوستان فرزند خود رابطه‌ی بهتری دارند؛ درواقع او را از نظر هویت فردی و اجتماعی رشد می‌دهند و برای مسئولیت‌پذیری

فردی آماده می‌کنند. معمولاً متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قومی؛ بر شیوه‌ی تربیت فرزند تأثیر می‌گذارد. شیوه‌ی تربیت فرزند نیز، به‌نوبه‌ی خود، بر اندیشه و رفتار او و میزان کارآمدی و تحصیلی و اجتماعی‌اش تأثیر دارد. (مدیریت کانون‌های فرهنگی ورزشی، ۱۳۸۶)

۸- شیوه‌های مناسب تربیتی در خانواده

از وظایف مهم والدین پرورش فرزند در ابعاد مختلف است. روشن است که محیط خانواده و والدین می‌توانند بهترین معلم و مربی برای فرزندان خود باشند. اگر والدین شیوه‌های تربیتی مناسب را بیاموزند و حد المقذور در میدان عمل به کار بگیرند بیش از هر معلم و مربی دیگر موفق خواهند بود. شیوه‌هایی که می‌توانند در تربیت کودک مؤثر باشند عبارت‌اند از:

۱-۸- آموزش

بسیاری از امور اخلاقی و اجتماعی جز از طریق آموزش مستقیم گفتاری آموخته نمی‌شوند. در این روش باید به چند نکته توجه شود که باید گفتار در حد کودک باشد و تحول شناختی او در نظر گرفته شود، پیامبر اکرم (ص) در این باره می‌فرماید: «هنگام برخورد با کودک باید مقام خویش را تا سر حد کودکی تنزل داد.» والدین باید بر موضوع احاطه داشته باشند و لحن کلام ملایم باشد و حالت آمرانه نداشته باشد و خود آن‌ها به توصیه‌های اخلاقی پایبند باشند.

۲-۸- ارائه‌ی الگو

کودک، هرگونه رفتاری که از والدین خود ببیند به خاطر می‌سپارد و در موقع مناسب اجرا می‌کند. بر اساس سخنان اولیای دین (ع) هرکس بخواهد چیزی به را به فردی آموزش دهد باید ارائه‌ی الگوی رفتاری قبل از ارائه‌ی الگوی گفتاری باشد. (سالاری فر، ۱۳۸۷)

۳-۸- خطاب نیکو

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: پیش از آنکه لقب‌های زشت بر فرزندانان غلبه یابد کنیه‌ها و لقب‌های خوب بر آنان بگذارید.

۴-۸- مشورت خواستن

مشورت با فرزندان در امور خانواده به‌ویژه در دوران نوجوانی سبب می‌شود که آن‌ها احساس کنند در خانواده به حساب می‌آیند و به نظرشان توجه می‌شود. لازم است والدین از پیشنهادهای صحیح نوجوانان استقبال کنند.

۵-۸- شخصیت دادن کودکان

کودکان و نوجوانان را باید شخصیت داد، به‌عنوان یک فرد به آن‌ها توجه کرد، به‌عنوان مثال وقتی وارد مجلس می‌شوند برای آن‌ها جا باز کرد و...

۶-۸- پاسخ مناسب به ابراز وجود کودکان

کودکان در هر موقعیتی به صورتی ابراز وجود می‌کنند و دوست دارند بزرگ‌ترها به آنان توجه کنند. گاهی پدر و مادر در حال نماز و عبادت‌اند و فرزندان‌شان شیرین‌کاری می‌کنند و در حال سجده بر شانه‌های آن‌ها سوار می‌شوند، خوب است پدر و مادر به احترام کودک خود سجده را طولانی کنند.

۷-۸- تشویق کردن

هرگاه فرزند کار مثبتی انجام داد جهت تقویت شخصیت او باید مورد تشویق قرار گیرد. تشویق پدر و مادر در مورد فرزندان، بیش از توبیخ و سرزنش تأثیر می‌گذارد. تشویق دارای آداب است که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود: تشویق نباید تنها جنبه‌ی مالی داشته باشد. نباید در استفاده از تشویق زیاده‌روی کرد، بلکه باید گاهی از آن بهره گرفت تا شخصیت کودک شکل گیرد. دلیل تشویق باید روشن باشد و بلافاصله صورت گیرد. (پژوهشکده تحقیقات اسلامی، ۱۳۹۰)

۹- آسیب‌های اجتماعی جوانان

با توجه به این‌که اجتماع خانه‌ی دوم انسان محسوب می‌شود، می‌تواند در تربیت و ترقی کودکان و نوجوانان نقش داشته باشد. به همین مناسبت به پاره‌ای از آسیب‌های تربیت دینی و اخلاقی که از عوامل اجتماعی ناشی می‌شود اشاره می‌شود:

- دوستان ناباب
 - اعتیاد به مواد مخدر
 - ماهواره
 - بهره‌برداری اشتباه از رایانه (پژوهشکده تحقیقات اسلامی، ۱۳۹۰)
- اهمیت دوست در زندگی به قدری زیاد است که در روایات مختلف بیان شده که انسان بر دین‌دوست خود است پس لازم است در انتخاب دوست دقت زیادی داشته باشیم. ممکن است در طی همین دوستی‌ها افراد به خلاف‌هایی کشیده شوند که گاهی اوقات راهی برای جبران آن وجود ندارد و یا در دام اعتیاد گرفتار شوند، مخصوصاً در این زمان که کشورهای بیگانه در حال تهاجم فرهنگی و به انحراف کشیدن جوانان‌اند، خانواده مطمئن‌ترین و امن‌ترین مأمن برای مصون داشتن افراد است. خانواده می‌تواند با آموزش فرهنگ درست استفاده از فناوری‌های جدید راه هرگونه انحراف را ببندد. خانواده اساساً کانون تسکین، التیام و شفابخشی است. کانونی که باید فشارهای روانی وارد شده بر اعضای خود را تخفیف دهد و راه رشد و شکوفایی آن‌ها را هموار کند. اگر محیط خانواده، محیط سالم و سازنده‌ای برای اعضایش باشد و نیازهای جسمی و روانی آن‌ها را برآورده کند، دچار اختلالات روانی، رفتاری و آسیب‌های خانوادگی و اجتماعی خواهد شد. (احمدی، ۱۳۹۰)

۱۰- خانواده کارآمد «ارزشی»

بعد ارزشی خانواده کارآمد، در اصل زیربنای ابعاد چهارگانه‌ی سلامت جسمی، سلامت روانی، سلامت اجتماعی و سلامت معنوی خانواده محسوب می‌شود؛ زیرا هر رفتاری که خانواده در پیش می‌گیرد، بایستی یک پشتوانه ارزشی محکم و پایدار داشته باشد. خانواده کارآمد ارزشی، در دستیابی به الگوهای موفق و کامل، بیشتر به نتیجه می‌رسد، علاوه بر آن کلیه‌ی اعضای خانواده به ارزش‌های خانوادگی، ارزش‌های ملی و ارزش‌های دینی واقف بوده و به آن‌ها احترام می‌گذارند. چنین خانواده‌ای لباس را برای پوشیدن و پوشش انتخاب می‌کنند نه برطرف سازی نیازهای عاطفی سرکوب‌شده از قبیل توجه و محبت دیگران؛ زیرا ارزش محبت کردن در این خانواده، جایگاه خود را دارد خانواده باید کمک کند تا اعضا ارزش‌های بنیادین و اصلی زندگی را شناسایی کرده سپس، در جهت درونی سازی این ارزش اقدام نمایند. (مدیریت کانون‌های فرهنگی ورزشی، ۱۳۸۶)

۱۱- نتیجه‌گیری

در هر جامعه‌ای افراد دارای ارزش‌ها و اصولی بوده‌اند که همواره برای آن‌ها احترام خاصی قائل می‌شدند و خود را ملزم به رعایت آن‌ها می‌کردند، در جامعه‌ی امروزی که عصر پیشرفت و فناوری است، ضرورت توجه به این ارزش‌ها و اصول بیشتر احساس می‌شود. خانواده مهم‌ترین نهادی است که می‌تواند این ارزش‌ها را در افراد پرورش دهد و آن‌ها را طوری تربیت کند که به این ارزش‌ها پای بند باشند و آن‌ها را از انحرافات و گمراهی‌ها مصون دارد. به دلیل اهمیت زیادی که خانواده دارد آیات

بسیاری در قرآن کریم به این مقوله پرداخته همچنین روایات بسیاری درباره این نهاد و کارآمد کردن آن و تبدیل آن به محیطی برای رشد افراد و به کمال رساندن افراد داریم. اگر بخواهیم افرادی اخلاقی و مقید به ارزش‌های اخلاقی داشته باشیم باید توجه خود را به خانواده‌ها معطوف داریم، زیرا خانواده اولین جایی است که افراد در آن پرورش می‌یابند و عقاید آن‌ها شکل می‌گیرد.

منابع

۱. احمدی، جمشید. (۱۳۹۰). نقش خانواده در سلامت معنوی و عوامل مؤثر بر آن، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، فصل ۵.
۲. آذربایجانی، مسعود؛ دیلمی، احمد. (۱۳۸۵). اخلاق اسلامی، قم، انتشارات معارف.
۳. اسعدی، سید حسن. (۱۳۸۵). حقوق متقابل اعضای خانواده، تهران، نشر انجمن اولیا و مربیان، چاپ اول.
۴. الهامی نیا، علی اصغر. (۱۳۹۱). فقه خانواده، قم، انتشارات زمزم هدایت.
۵. پژوهشکده‌ی تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه. (۱۳۹۰). نسیم معرفت بسیج، بازنویسی و ویرایش، نادر نجاری خضر لو، نشر معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی.
۶. رضوان فر، احمد. (۱۳۸۷). فرهنگ اخلاقی معصومین حرف «ت»، قم، انتشارات مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.
۷. سالاری فر، محمدرضا. (۱۳۸۷). نظام خانواده در اسلام قم، نشر مرکز هاجر، چاپ سوم.
۸. عزیزی، عباس. (۱۳۸۱). سیمای اخلاق در آثار علامه حسن‌زاده آملی، قم، انتشارات صلاح.
۹. فتحعلی خانی، محمد. (۱۳۷۷). فلسفه اخلاق، نشر مرکز جهانی علوم اسلامی، قم.
۱۰. فلاح، محمدهادی. (۱۳۸۸). فرهنگ اخلاقی معصومین حرف «س»، ویراسته‌ی ماشاءالله‌ی، منیژه، قم، انتشارات زلال کوثر.
۱۱. قائمی، علی. (۱۳۷۰). اخلاق و معاشرت در اسلام، تهران، انتشارات امیری.
۱۲. مدیریت کانون‌های فرهنگی ورزشی (نیروی مقاومت بسیج). (۱۳۸۶). خانواده سالم، تهران، نشر فرآهنگ اندیشه، چاپ اول.
۱۳. موسوی لاری، سید مجتبی. (۱۳۶۲). بررسی مشکلات اخلاقی و روانی، تهران، انتشارات صدر.
۱۴. موسوی لاری، مجتبی. (۱۳۷۶). رسالت اخلاق در تکامل انسان، نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم.
۱۵. موگهی، عبدالرحیم. (۱۳۸۴). احکام خانواده و ویرایش دوم، قم، نشر بوستان، چاپ بیست و پنجم.